

Baba Kama Sources 18

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ה עמוד ב

אמר רבא וכלהו כי שדית בור בינייהו וכו'. פירש רש"י ז"ל דהא מכל תרי מינייהו לא הוו אתו לא קרן ולא בור. וקשה והרי גם שן לא אתי מינייהו דמה לכלהו שכן אוכלין כל דבר תאמר בשן שאינו אוכל אלא דבר הראוי. וי"ל אם כן יאמר כי שדית שן בינייהו הוו אתי כלהו. עוד פירש רש"י ז"ל ואי נקט אש בהדי קרן לא אתי שן ובור מינייהו. וקשה לפירוש התוספות דשן לא תמצא דבר שאינו ראוי בור אם כן יאמר קרן ואש ואתי כלהו לבר מבור. וי"ל משום הכי נקט התלמוד כי שדית בור וכו' לבר מקרן משום דקרן נמי נוכל ללמוד מהם למאן דאמר קרן עדיפא ולא תוכל להקשות שכן מועדין שגם קרן עדיף שבחזקת שימור קיימי אבל בור לא אתי כלל דהא אין דרכו לילך ולהזיק.

משך חכמה שמות פרק כא פסוק לג

שור או חמור. והא דשור ולא אדם חמור ולא כלים', הוא ענין מושכל, משום דאדם בן דעת לשמור עצמו מבור שיש בו כדי להמית, וכלים איך באים אל התקלה, הא סתם כלים דלאו הפקר נינהו בעליהן משמרן. לא כן בעלי חיים דדרכן להלוק, ואין בהם דעת לשמור עצמן. ובכל זאת בשור פקח ביום פטור, וזה מרומז בגמרא (בבא קמא) נד, ע"ב: נפל לתוכו בן דעת פטור (מאי לאו שור בר דעת, אמר ליה, לא אדם. אלא מעתה אדם בן דעת הוא דפטור, הא לאו בן דעת הוא דחייב! שור ולא אדם כתוב!) אלא מאי בן דעת מין בן דעת פטור ולזה לא שייך לחלק בין אדם לעבד, דאטו עבד לאו בר דעת הוי?! ומתורץ קושית תוספות דף מט, א ד"ה חמרתא מעברתא, דלענין שור שהזיק דפטור עליו האדם מדמי וולדות, לא הוי רק קולא דאקיל רחמנא מגזירת הכתוב שפיר מחלקין בין עבד לאדם. ובאמת מצד הסברא מחזור טפי שיטת ירושלמי (בבא קמא ה, ו) דבבור שיש בו עשרה טפחים כדי למות פטור גם מנזקי אדם וכלים, ובבור ט' חייב, משום כיון דאינו עמוק ובבור כזה אינו נזהר גם בן דעת, ולא אושי מילתא, ונגאני דארעא מיקרי, ולא אסיק אדעתיה לשמור עצמו מהן, ובבור עשרה היה ליה למיזהר, וקלא אית ליה דבור יש במקום פלוני ודו"ק:

רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה טז

וכן אינו חייב על מיתת הבהמה בבור או על חביטתה בתל אלא אם היתה הבהמה קטנה * או חרשת או שוטה או סומא או שנפלה בלילה, אבל אם היתה פקחת ונפלה ביום ומתה פטור שזה כמו אונס מפני שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות. וכן אם נפל לתוכו אדם ומת אפילו היה סומא או שנפל בלילה בין שהיה בן חורין או עבד הרי זה פטור, ואם הזקק בו האדם או הבהמה הפקחת חייב נזק שלם כמו שביארנו.

רש"י מסכת בבא קמא דף ו עמוד א

ד"ה היינו בור דהא נמי תחילת עשייתן לנזק דה"ל לאסוקי אדעתיה דסופן ליפול בר"מ. ק"ל א"כ אש נמי הוה תחלת עשייתו לנזק (ולקמן י א) אמרי' חומר בבור מבאש שתחלת עשייתו לנזק ולולי פירושו הנל"פ ה"נ תחילת עשייתן לנזק היינו בעת אשר נעשו בור ר"ל בשעה שנחו תיכף ראויין להזיק ולקמן ע"ב גבי כותל ואילן דק"ל אין תחלת עשייתן לנזק הוא משום דמיירי נמי בהזיקו בשעת נפילה ע"ש בתוס' ועי' לשון רש"י לעיל (ג ב) בד"ה ה"נ תחלת כו'.

תוספות רי"ד מסכת בבא קמא דף ו עמוד א

(ז) פיסקא הצד השוה שבהן כך כתוב בספרים. כח מעשיו רשות מצוי סימן והכין פירושא באבנו וסכיננו ומשאו שהניח בראש גגו פרכי' מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו תאמר בהני שכן אחר מעורב בהן. ובבור המתגלגל ברגלי אדם ובהמה פרכי' מה לבור שכן מעשיו גרמו לו. אבל בור המתגלגל אחרים שגילגלוהו עשאוהו ובפותקין ביבותיהן שמעשיו הן פרכי' מה לבור שכן שלא ברשות תאמר בפותקין שהוא ברשות. ובכותל ואילן כד ילפינן מבור אמרינן מה מצינו בבור שהזיקו מצוי שאין לומר שתחלת עשייתו לנזק שהרי אלה אין תחלת עשייתן לנזק ואדרבא מתחלת עשייתו לנזק פרכינן דלא תילף כותל ואילן מבור

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ה עמוד ב

מה שהקשה רש"י ז"ל דמבור ואש לא אתי רגל ואדם אלא בפלגא דינא דכי אמרת אש תוכיח ליכא למיפרך מה לאש מידי. מורי הרב הקשה אמאי לא פריך הכי מה לאש שכן כח אחר מעורב בו ואתי רגל ואדם בהצד השוה. ופירש דכל דבר שיש בו רוח חיים הוי כח אחר מעורב בו ועד כאן לא פריך מה לאש שכן כח אחר מעורב בה אלא אאבנו ומשאו ולא על דבר שיש בו רוח חיים. והא דפריך לקמן מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו אש תוכיח הוה מצי לשנויי שור יוכיח אף על פי שכח אחר מעורב בו אלא משום הכי נקט אש דמינכר באש דכח אחר מעורב בו טפי מבשור. וכן לקמן גבי בור המתגלגל דפריך מה לבור שכן מעשיו גרמו לו תאמר בהני שור יוכיח הוא הדין דהוה מצי למימר אש תוכיח כמו שפירש ר"י כאן שאין מעשיו גרמו לו אלא משום דבשור מינכר בהדיא דאין מעשיו גרמו לו טפי מבאש. מהר"י כהן צדק ז"ל.

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ה עמוד ב

וא"ת והיכי אתו כלהו מבור ואש מה לבור ואש שכן מעשיו גרמו לו וכו' ככתוב בתוספות. וי"ל דאם בא האש לרשותו ממילא כגון שהביאו כלב בחררה או הביאו גוי שם והניחו ברשותו והלך לו הגוי והכלב זכה בו בעל הבית והלך האש ברוח מצויה והזיק חייב אף על פי שאין מעשיו גרמו לו. ועוד יש לומר דאש לא חשיב מעשיו גרמו לו שהרוח מסייעו. ולפי טעם זה הוה מצי למימר גבי אבנו וסכיננו מה לבור שכן מעשיו גרמו לו אלא דעדיפא מיניה קאמר והא נמי בכלל דפריך מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו שנעשה ההיזק והבור בלא כח אחר דאי הוה אמר מעשיו גרמו לו הוה משמע ההיזק ולא הבור. וגבי בור המתגלגל לנקוט לישנא דכח אחר. וי"ל דאי הוה נקיט התם מה לבור שכן אין כח וכו' כמו שכתוב בתוספות לקמן. ועוד דלא מקרי כח אחר מה שמתגלגל ברגלי אדם דהיינו מעשה אדם ולא שייך האי לישנא אלא באבנו סכיננו ומשאו שנפלו ברוח ואין בו כח גמור כל כך. תוספות שאנץ.

חידושי הרשב"א מסכת בבא קמא דף ו עמוד א

לאתו"י בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה, גרסת הספרים היכי דמי אי בהדי דקא אזלי מזקי כחו הוא, ורש"י כתב דלא גרסינן ליה ולא פירש הטעם, וכתבו בתוס' דאפשר משום דכל כי האי גונא לא מיקרי כחו אלא כעין אשו שכח רגלי אדם ורגלי בהמה מתערב בהן, לפי שאין דרכן של בני אדם עשויין להתבונן בדרכים וכדאמרינן בריש פרק המניח גבי מתני' דואם הוזק בעל החבית חייב א"ל רבה לרב אשי הכי אמרי במערבא משמיה דר' אלעאי לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים כלומר ובעל התקלה חייב משום דהוי כרוח מצויה דהיינו אשו ולא כחו של מזיק, והם קיימו הגירסא דלענין זה חייב להתבונן שלא ילכו כל כך במרוצה שיתזו ויזיקו, והכא הכי פריך כחו הוא של מגלגל ויתחייב המגלגל מחצה ובעל התקלה מחצה ולא יתחייב בעל התקלה הכל, וכדמוכח לקמן בפרק כיצד הרגל גבי הכלב שנטל חררה והלך לגדיש כו' דפריך בגמרא וליחייב נמי בעל הגחלת כלומר מחצה ובעל הכלב מחצה, עוד פירשו כחו הוא ויתחייב המגלגל הכל אם גלגלוהו רגלי אדם ולא בעל התקלה כלל, ותדע דאלו נטל אחד גחלת חברו ושרף בה טליתו של חברו או שהשליך בכונה את השור לבורו של חברו היתחייב בעל הגחלת ובעל הבור כלום, זה אין הדעת סובלו. ולא דמי לכלב שנטל את החררה דכלב לאו בר דעת הוא והיה לו לבעל התקלה ליזהר בגחלתו שלא יטלנה הכלב עם החררה אבל הכא שהמגלגל בן דעת עליו לשלם כל הנזק. ואי קשיא לך הא דאמרינן בפרק הפרה שור ואדם שדחפו לבור לענין נזקין כולן חייבין ומשמע שאף בעל הבור חייב מדקאמר כולן ולא קאמר שניהם ואמאי והא האדם שדחף בן דעת הוא ויפטר בעל הבור, וי"ל דהתם באדם דומיא דשור שדחף שלא בכונה. וא"ת עוד והא אמרי' התם ולענין ד' דברים האדם חייב ובושת אחד מד' דברים כמו שאמרו למעלה אדם דאזיק שור נזק הוא דמשלם אדם דאזיק אדם משלם ד' דברים כלומר חוץ מן הנזק דאלמא בושת אחד מד' דברים ואלו אדם שלא בכונה אינו משלם את הבושת וכדקאמרינן בפרק החובל דאינו חייב על הבושת עד שיתכוין לו, וי"ל דד' דברים שאמרו שם אינן כד' דברים שאמרו בעלמא אלא אפיק בושת ועייל נזק, וקצת קשיא לי בזה דמה שאמרו שם אדם חייב בד' דברים משמע שבכולן האדם לבדו חייב והשור פטור ואילו בנזק אף השור חייב וכדאמרינן בהדיא לענין נזקין כולם חייבים, וי"ל לפי פי' זה דד' דברים לאו דוקא אלא משום דבכל דוכתא נסיב לה הכין אמר נמי הכא ד' דברים ובדאי שחייב האדם בד' והנזק בכללן אלא שאין השור פטור מכולן דהא איכא נזק דאף השור חייב.

בית הבחירה (מאירי) מסכת בבא קמא דף ו עמוד א

מי שהניח מכשול בדרך ולא הזיק במקום שהניחו אלא שנתגלגל ברגלי אדם או ברגלי בהמה והזיק דרך גלגולו בעל הבור פטור והמגלגלו חייב שהוא כחו ואם בהמה היא בעליה חייבין אחר שדרך גלגולה הזיקה ואין פוטרין אותו משום איש בור ולא שור בור כלומר שלא נאמר חיוב אלא על אותו שנעשה בידי אדם לא על אותו שנעשה על ידי שור שאין נקרא בור לענין זה כל שמזקת דרך גלגולה א"כ אחר שנחה ומ"מ אחר שנחה חייב בעל התקלה וגדולי הרבנים אין גורסין כאן אי בהדי דקא אזלי וכו' כחו הוא מפני שלא נראה להם לחייב את המגלגל מדין כחו שהרי אמרו אין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים ואחר שכן פטור בין [המגלגל ובין בעל התקלה] המגלגל שהרי עדין אינו בור עד שינוח ובעל התקלה שאף זה בשעת הגלגול אינו בורו ועיקר הדברים כדעת ראשון לחייב השני אחר שנחה ואם לא הפקירה הראשון לחייב את הראשון ולחייב את [השני] בשעת הגלגול שכל כיוצא בזה דרכו להתבונן שלא לילך כל כך במרוצה [שעי"ז] יתגלגל המכשול] ויזיק ויש מפרשים בזה כחו הוא ויתחייב המגלגל במחצה ובעל תקלה במחצה ומכל מקום אנו מפרשים שיתחייב בכלן כמזיק גמור כמו שנטל אי זה דבר של חברו והזיק בו שהוא חייב [ולא בעל] הדבר ומה שאמרו בפרק שני כ"ג א' וליחייב נמי בעל הגחלת מחצה והכלב מחצה ההיא בכלב שאינו בן דעת לפיכך היה לבעל הגחלת לשמור גחלתו ממנו ומה שאמרו בפרק הפרה נ"ג ב' בשור ואדם שדחפו את השור לבור ששניהם חייבים דוקא באדם שדחפו שלא בכונה....

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף ו עמוד א

ורבינו ישעיה ז"ל כתב וז"ל: ואי קשיא דמסיק תלמודא לקמן וליחייב בעל גחלת והיינו ראשון אלמא אף ראשון חייב. יש לומר דמחלקינן לקמן בין היכא דאזיל בעל הכלב עם הכלב להיכא דלא אזיל דכי אזיל לא מחייב בעל חררה ואם כן הכא נראה דהכי פריך כחו דשני הוא ואף בנתגלגל ברגלי בהמה מסתמא הולך בעל הבהמה עם בהמתו ואם כן כל החיוב עליו ולא מחייב ראשון. ע"כ.

רש"י מסכת בבא קמא דף יט עמוד ב

אלא מתני' - לא מתוקמא אלא באדייה אדווי שזרק התרנגול הדליל ושיבר בזריקתו כלים דהוו צרורות ואפילו קשרו אדם נמי לא משלם אלא ח"נ בעל התרנגול והקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו ודרב הונא לא מתוקמא אמתני' אלא בעלמא אתמר והכי אתמר דליל הפקר כו'.

תוספות מסכת בבא קמא דף יט עמוד ב

וכי אתמר דרב הונא בעלמא אתמר - דלא מתוקמא אמתני' דקשרו אדם חייב משמע הכל ובדאדייה אדווי נמי חייב בעל תרנגול ובקונטרס פי' דלא מתוקמא אמתניתין משום שהקושר היה פטור כיון דאדייה אדווי שלא נתקל אדם בבורו וקשה לפי' מ"מ ליחייב משום אשו דהוי כאבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו בהדי דאזלי דהאי תרנגול הוי כרוח מצויה מדפריך אי דלא אצנעיה פושע הוא.